

Poetická životní výpověď Helen Lawsonové

Josef Jařab

„To největší, co máme od života, je prostě náš vzestup a pád.“

S poezií Helen Lawsonové jsem se poprvé setkal někdy na počátku osmdesátých let minulého století. S přítelem Jaroslavem Kořánem jsme tehdy zkoumavě brázdili americký literární terén a hledali pro naši antologii, připravovanou pro Jazzovou sekci, autory, kteří by dobře reprezentovali ty nejvýraznější tematické i formální kvality současné či prostě moderní básnické tvorby ve Spojených státech. Z bohaté řady básnířek jsme nakonec do výboru zařadili feministicky velmi výmluvnou Adrienne Richovou a s básnickou formou zajímavě experimentující Cynthii Macdonaldovou, ale při svém hledání jsme potkali mnohé další autorky, jejichž verše nás velmi zaujaly. Tři z nich jsme nabídli časopisu Světová literatura, což byl snad vedle neoficiální a samizdatové vydavatelské sféry jediný zdroj informací o novinkách v zahraničním literárním světě. Určitě jeden z mála dostupných. Přeložené ukázky z poezie Helen Lawsonové, Lindy Pastanové a Maxine Kuminové byly tak zpřístupněny českému čtenáři ve čtvrtém čísle časopisu roku 1988. (Pokud jde o tu velkou, reprezentativní antologii, tu režimní policie bohužel zničila ještě v rukopise těsně před vydáním, takže se pod názvem Dítě na skleníku mohla objevit na pultech knihkupectví až po Listopadu 1989, ale už ne jako publikace Jazzu petitu, nýbrž nakladatelství Odeon.)

U Helen Lawsonové nás samozřejmě zaujala kromě její silné básnické výpovědi ženy moderního věku též zmínka o autorčině českém původu. Nebylo tehdy jednoduché zpoza železné opony a ve světě bez internetu dobrat se podrobnějších informací, takže se nelze divit, že jsme o básnířce a jejím životě a díle mohli napsat jen velmi málo, navíc s jistými nepřesnostmi. Ale sílu autorské imaginace a odvážnou upřímnost jejího dialogu s osudem vybrané verše v Kořánově překladu nesporně naznačily. Když Helen Lawsonová sdělovala, že „co chce od lásky, bere si z poezie,“ mohl se ledakdo mnohý čtenář pocitově ztotožnit, ale zcela určitě si jiní z poezie (včetně té její) brali též to, co chtěli od svobody (tehdy tolik odpírané). Stejně jako básnířka jsme věděli, či alespoň tušili, „že svět má mnoho dveří,“ a tiše jsme doufali, že zbudou „snad aspoň jedny pro mne,“ tedy pro každého z nás. A to v prostoru zcela osobním, soukromém, ale i ve světě obecnějším, či přesněji, že najdeme dveře do takového obecnějšího světa. Ty se nám otevřely po Listopadu 1989.

Dnes toho víme z korespondence s autorkou a ze stovek jejích básní více o tom, jak a proč odešla po komunistickém převratu z roku 1948 z rodného Československa. Jak a kam se otvíraly její dveře do světa – nejdříve jí fingovaná svatba pomohla za hranice, a to do Norska. Po roce následovala Anglie a Skotsko, pak už s pravým manželem a čtyřmi dětmi Indie a od roku 1969 Nová Anglie, konkrétně Hartford ve státě Connecticut. Rok totalitního „tání“ v Českoslo-

vensku Lawsonovou dokonce přilákal zpět do původního domova, ale sovětská okupace ji opět vyhnala. Následovaly i krize v osobním životě, včetně rozvodu a hledání příležitostí pro seberealizaci a zdrojů pro obživu a potřeby rodiny. To vše v intenzivních záběrech zaznamenává autorčina poezie, již se od roku 1972 věnuje pilně a soustavně.

Zprvu si její verše nacházely cestu do místních a regionálních časopisů a almanachů, později i do celonárodních časopisů a antologií. Psala též pohádky a krátké prózy, z nichž některé došly realizace v rozhlase; předčítala verše na veřejných vystoupeních a jednotlivé její básně byly též zhudebněny a choreograficky pojednány i pro taneční kreaci. Autorka také dopsala zatím nevydaný román. V letech 1978 a 1980 vyšly v nakladatelství Blue Spruce Press její první dvě básnické sbírky – *Ženy, jak je znám* (Women As I Know Them) a *Žij mě jako řeku* (Live Me a River). Současný svazek básní je výběrem z devíti rukopisných sbírek, které zahrnují autorčinu tvorbu až do dnešních dnů.

Jaká je tedy poezie Helen Lawsonové? V tom poznaném celku je to především svědectví o bohatství života, a když si dovolíme personalizaci, k níž nás ostatně autorka svou otevřeností a upřímností trvale vyzývá, je to výpověď o jednom velmi bohatém životě. O životě citlivé ženy, která v cestě za svobodou a štěstím zcestovala velký kus zeměkoule, prošla s otevřenou hlavou i srdcem nejrůznějšími životními situacemi a kulturami, aby ve svých verších sdělila své poznání o lidské podstatě, o lidském zadání v tomto světě, o smyslu lidských osudů, včetně toho vlastního. I když je básnířka v čase tvorby se slovy a s verši sama a někdy i osamocena, svět jejích básní je bohatě zalidněn.

Její poezie se často realizuje ve formě dialogu, a to se sebou samou i s obyvateli onoho soukromého básnického světa, mezi nimiž je možné potkat členy autorčiny rodiny, přátele, sousedy a známé, ale i obdivované mistry a potenciální mentory z literární a umělecké současnosti i historie. Mezi ty velké a pro autorku zjevně důležité patří třeba William Butler Yeats, Edwin Arlington Robinson, Robert Frost, T. S. Eliot, John Crowe Ransom či Wallace Stevens. A samozřejmě Emily Dickinsonová. Zvláštní, přibuzenskou náklonost přiznává Lawsonová k básníkům se slovanským původem a naturelem; cítí se přitahována životní moudrostí a zkušeností i melancholií Osipa Mandelštama, Czesława Miłosze nebo Wislawy Szymborské. V této souvislosti trochu překvapuje jak málokdy se v její poezii referuje k poezii české a k českým básníkům.

Ve svých básnických výzvách a tázáních Lawsonová neváhá obrátit se k samotnému Bohu, ke Stvořiteli, k Pánu Všemohíra. Vybízejí ji k tomu naše a její židovsko-křesťanské kořeny a tradice, které básnířka z osobního pohledu a ve světle životní i historické zkušenosti zkoumá a tímto způsobem také potvrzuje. Ale ona ve svých filozofických úvahách neopouští ani svět médií, který nás obklopuje a testuje naši schopnost rozlišovat mezi užitečným a zcela zbytečným, mezi skutečným a virtuálním. Humanistická empatie, občanská zodpovědnost, schopnost poznávat krásu a dobro – to jsou jen některé z postojů a hodnot, jež ve čtenáři zanechává vnímavá četba její poezie.

Jakkoliv silní bychom byli, „potřebujeme v tomto světě znaveném zářící hvězdu,“ přiznává básniřka, ale připouští, že se mnohdy a možná příliš často „spokojujeme s pouhým pozlátkem“. Je tato implicitní kritika lidské povrchnosti kritikou amerického způsobu života a je starý kontinent vůči takovéto výtce zcela imunní? Jistěže ne. Snad existuje rozdíl pouze v míře této hříšnosti plynoucí z plné záměny umění a zábavy. Zdá se mi, že Lawsonová s vědomým oceněním vnímá pluralitu světa, včetně plurality americké kultury. A tak ve svých verších komentuje fenomény populární a masové kultury, ale vyjadřuje svůj nelíčený k básnické virtuozitě a vitalitě Galwaye Kinnella, cítí duševní spřízněnost s ekologicky citící básniřkou Mary Oliverovou a nechává se k hlubokým reflexím inspirovat znepokojivými prózami Toni Morrisonové. A impulzem k poetické meditaci nemusí pro Lawsonovou být jen mimořádný umělecký či myšlenkový podnět, může to být album rodinných fotografií, pohled z okna na zahradu, procházka krajinou, zpráva v novinách či na televizní obrazovce, setkání se známým, ale i zcela neznámým člověkem.

A zdá se, že básniřku nikdy neopouští hudba. Jakoby stále naslouchala melodiím a rytmickým frázím Bacha, Mozarta či Brahmse, jakoby nebyla schopna už nikdy zapomenout na Oistrachovy housle, které kdysi slyšela. Právě ty hudební fráze, které se transformují do proudu citlivých a přemýšlivých kadencí slovních, do frázování zpěvné mluvy spíše než zpěvu, vyčleňují z korpusu autorčina díla ty básně nejzdařilejší a nejpůsobivější. V nich se linka filozofického přemítání nejčastěji tvůrčím a imaginativním způsobem protíná či přímo překrývá s linií estetickou. Tak se děje a může dít v básních, kde ústředním pohledem na svět je dětská obraznost a stále nepotlačitelná dětská vzpomínka, stejně tak jako ve verších, které evokují silný pocit fyzického, erotického blaha, nebo v takových, které přemítají o lidské zranitelnosti a smrtelnosti.

Helen Lawsonová věří na katarzní sílu poezie a její tvorba ji v této víře jistě i zcela pragmaticky utvrdila. Svým čtenářům nabízí autorka možnost podobné osobní zkušenosti.

Z ODVAHA ZA ÚSVITU / COURAGE AT DAYBREAK, STR. 148, 150,152, 154 A 156.